

TANER AKÇAM - ÜMİT KURT
Kanunların Ruhu

İletişim Yayınları 1815 • Araştırma-İnceleme Dizisi 305

ISBN-13: 978-975-05-1116-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

TANER AKÇAM - ÜMİT KURT

Kanunların Ruhu

Emval-i Metruke Kanunlarında
Soykırımın İzini Sürmek



TANER AKÇAM 1953'te doğdu. 1975'te ODTÜ İ.İ.B.F.'den mezun oldu. 1976 Mart'ında sorumlu yazı işleri müdürü olduğu *Devrimci Gençlik* dergisindeki yazıları nedeniyle tutuklandı. 1977 Mart'ında Ankara Merkez Cezaevi'nden firar etti. 1978'de Almanya'da siyasi mülteci oldu. 1988'de Hamburg Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde şiddet, kültür ve insan hakları konularında çalışmaya başladı. İlk eserleri, *İnsan Hakları ve Marksizm* (Ayrıntı Yayınları, 1991), *Siyasi Kültürümüzde Zulüm ve İşkence* (İletişim Yayınları, 1992) bu araştırmalarının sonucudur. 1991'de yayımlanan *Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu* (İletişim Yayınları), Ermeni sorunu etrafındaki çalışmalarının başlangıcına denk düşer. 1996'da, "1919-1922 İstanbul Divan-ı Harbi Örfi Yargılamaları Işığında Türk Kurtuluş Hareketi ve Ermeni Soykırımını" adlı çalışmasıyla Hannover Üniversitesi'nden sosyoloji ve tarih doktorası aldı. Bu çalışma önce Almanca, daha sonra da *İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, İttihat ve Terakki'den Kurtuluş Savaşına* (İmge Yayınları, 1999) adıyla Türkçe yayımlandı. 2006'da yayımlanan *A Shameful Act: The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility* (Metropolitan Books) 2007'de, Minnesota eyaletinde araştırma dalında en iyi kitap ödülünü kazandı. Yakın dönemde "*Ermeni Meselesi Hallolunmuştur*" - Osmanlı Belgelerine Göre Savaş Yıllarında Ermenilere Yönelik Politikalar (İletişim, 2008) ve (Vahakn N. Dadrian ile birlikte der.) *Tehcir ve Taktik: Divan-ı Harb-i Örfi Zabıtları İttihat ve Terakki'nin Yargılanması 1919-1922* (Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008) adlı kitapları yayımlanan Akçam, 2008 yılından beri Clark Üniversitesi Tarih Bölümü Holocaust and Genocides Studies Merkezi'nde bulunan Kaloosdian/Mugar kürsüsünde çalışmalarını sürdürmektedir.

ÜMIT KURT 1984'te doğdu. 2006'da ODTÜ İ.İ.B.F.'den mezun oldu. 2006-2007'de İngiltere'de Keele Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler ve Sosyoloji Bölümü'nde araştırmacı olarak bulundu. 2008'de Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde yüksek lisansını tamamladı. Gaziantep Zirve Üniversitesi İ.İ.B.F.'de tam zamanlı öğretim görevlisi olarak çalıştı. Türkiye'de ordu ve siyaset, sekülerizm ve din, Türkiye düşüncesi ve siyasi tarihi, Türkiye-AB ilişkileri gibi konularda *Culture and Religion*, *Turkish Studies*, *European Journal of Economic and Political Studies*, *Turkish Journal of Politics*, *Civil Academy Journal of Social Sciences* ve *Turkish Policy Quarterly* gibi dergilerde makaleleri yayımlanan Kurt'un, *AKP Yeni Merkez Sağ mı?* başlıklı ilk kitabı 2009'da (Dipnot Yayınları); Bülent Aras ve Şule Toktaş ile birlikte kaleme aldığı *Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye'de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü* (SETA Yayınları) başlıklı kitabı 2010'da yayımlandı. Bunun yanında Kurt'un *Toplumsal Tarih*, *Birikim*, *Cogito*, *Virgöl*, *Notos Edebiyat*, *Milliyet Sanat* ve *Mesele* dergilerinde, *Radikal İki*, *BirGün* ve *Taraf* gazetelerinde yayımlanmış çok sayıda makalesi vardır. Halen Clark Üniversitesi Tarih Bölümü Holocaust and Genocide Studies Merkezi'nde Antep Ermenileri üzerine doktora çalışmasına devam etmektedir.

Sevgili Hrant,

Yıllar önce bir yaptığın bir görüşmede söylemiştin...

“– Binlerce yıllık bir toplumun ürettiği uygarlığın, zenginliğin ne olduğu, bunun...

• *Kimlere geçtiği mi?*

– Kimlere geçtiği... Bu, Türkiye'nin konuşamadığı temel sorunlarından biri zaten. Ermeni mülkleri meselesi hakikaten Türkiye'nin şu anda geleceğe ilişkin en öcü konusu, en korkunç konusudur. Bence Türkiye Ermenilerden gelebilecek tazminat talebinin hukuki tedbirini zamanında aldı. Çünkü 'emvalı metruke' diye bir kanun çıkarılmış. Ermenilere süre verilmiş, 'Gelsinler, mallarını vereceğiz' denmiş. Tanınan süre içinde gelmeyen Ermenilerin malları Hazine'ye gitmiş. Böyle kanunlar çıkarılmış, uygulamalar yapılmış. Türkiye tedbirini hukuken almış. Zaten bu ülkede ölenlerden ziyade kalanlar üzerine konuşmak daha zor.

• *Niye?*

– Çünkü inanılmaz haksızlıklar ortaya çıkacak. 'Ermenilerden kalan mallar kimlere paylaştırıldı, neler, kimler ne oldu' diye sorulsa, bu çok büyük sarsıntı yaratır. Çünkü ülkeye belletilmiş bir tarih çökecektir. Eğer bu tarih yanlış anlatıldıysa, o zaman başka şeyler de yanlış anlatılmıştır düşüncesi topluma yayılacaktır. Türkiye'de önemli bir dönüşüm olacak.”

(Radikal, 23 Mayıs 2005; Neşe Düzel ile röportaj)

Biz, senin beklediğin, tahmin ve ümit ettiğin sarsıntı ve dönüşüme katkısı olması ümidiyle o kapağı birazcık araladık sadece...

İÇİNDEKİLER

| | |
|--------------------|-----------|
| Giriş | 11 |
|--------------------|-----------|

BİRİNCİ BÖLÜM

İttihat ve Terakki Dönemi

| | |
|--|-----------|
| Kanun ve Kararnameleri | 31 |
| 17, 30 ve 31 Mayıs 1915 Karar ve Nizamnameleri..... | 32 |
| 10 Haziran 1915 Talimatnamesi..... | 34 |
| 26 Eylül 1915 Geçici Kanunu ve 8 Kasım 1915 Kararnamesi..... | 37 |
| Kısa Değerlendirme..... | 44 |

İKİNCİ BÖLÜM

| | |
|--|-----------|
| Mütareke Dönemi ve Geri Dönen Ermeniler | 49 |
| Sürgünden ilk dönüşler..... | 49 |
| 12 Ocak 1920: İttihatçı Kanunlar İptal Ediliyor..... | 57 |
| Kısa Değerlendirme..... | 59 |
| 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması..... | 60 |
| Türkiye Dışında Kalan Rum ve Ermenilere Dönüş Yasakları..... | 62 |
| Dönüşleri Yasaklamak İçin Kullanılan Kanun Maddeleri..... | 64 |
| Geri Dönüşü Engelleme Politikaları..... | 69 |

| | |
|--|----|
| İç Seyahat ve Göçlerin Yasaklanması..... | 73 |
| Kısa Bir Değerlendirme..... | 77 |

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

| | |
|---|-----|
| Lozan'a Kadar Türkiye Cumhuriyeti Dönemi | 81 |
| TBMM'de İlk Yasalar..... | 82 |
| 20 Nisan 1922 Emval-i Metruke Kanunu..... | 84 |
| Kasım-Aralık 1922 Kararnameleri..... | 85 |
| İstanbul ile İlgili Kararnameler..... | 86 |
| 14 Eylül 1922 "Redd-i Emval Kararnamesi"..... | 89 |
| Niçin İttihatçı Soykırım Kanunlarına Geri Dönüldü?..... | 91 |
| İzmir'in Yağması ve İstiklâl Mahkemeleri..... | 92 |
| İttihatçılığa Dönüş: 15 ve 29 Nisan 1923 Kanun ve Kararnamesi..... | 97 |
| Kısa Bir Değerlendirme..... | 100 |
| Emval-i Metruke ve Tekâlif-i Milliye..... | 101 |

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

| | |
|--|-----|
| Lozan Antlaşması: Bir Dönüm Noktası | 107 |
| Görüşmelerde ve Antlaşmada Emval-i Metruke Sorunu..... | 108 |
| Toplu ve Bireysel Dönüşler ve Ermeni Yurdu..... | 109 |
| Ermenileri de Mübadele Etmek..... | 116 |
| Geride Bırakılan Mallar Konusu..... | 117 |
| Getirilen Düzenlemeler: Af Tasarısı ve Son Şekli..... | 122 |
| Getirilen Düzenlemeler: Vatandaşlık Konusu..... | 126 |
| Getirilen Düzenlemeler: Mallar, Haklar ve Çıkarlar ya da Tazminat Konusu..... | 131 |
| Lozan İçin Kısa Bir Değerlendirme..... | 137 |

BEŞİNCİ BÖLÜM

| | |
|---|-----|
| Lozan Sonrası: Türkiye Dışında Kalan Ermeniler | 141 |
| Gümrü, Kars ve Moskova Antlaşmaları..... | 143 |
| Türkiye-Fransa: İkili Anlaşmalar..... | 146 |
| 25 Ekim 1934 Türkiye-ABD Tazminat Antlaşması..... | 157 |

| | |
|---|-----|
| ABD Tazminat Antlaşması Konusunda Ara Bir Not..... | 166 |
| Uluslararası Komisyon ve Karma Hakem Mahkemeleri..... | 169 |

ALTINCI BÖLÜM

| | |
|--|------------|
| Lozan Sonrası Türkiye: Etrafı Bir Kale Gibi Örmek..... | 179 |
| Amerikan Ermenileri Sokulmuyor..... | 181 |
| Ermenilerin Gelmesi: Devletin Şeref ve Haysiyet Meselesi..... | 185 |
| “Bunların Avdetine Müsaade Etmek... Döktüğümüz Kanı Heder Etmek Demektir!”..... | 194 |
| Lozan’ın Geri Dönemler Konusunda Getirdiği Hukuki Boşluk..... | 197 |
| Seyr ü Sefer Talimatnamesi: Ülkeye Giriş ve Dolaşma Yasakları..... | 204 |
| Yurtiçi Seyahat Yasakları..... | 209 |
| Pasaport Kanunları..... | 213 |

YEDİNCİ BÖLÜM

| | |
|--|------------|
| Cumhuriyet Dönemi İç Hukuk Düzenlemeleri..... | 219 |
| İlk Uyarlamalar..... | 220 |
| 13 Haziran 1926 Yönetmeliği..... | 225 |
| 1928: Tapu Dağıtma ve Hazineye Gelir Kaydetme Başlıyor..... | 226 |
| 22 Nisan 1963 Tarihli Anayasa Mahkemesi Kararı..... | 231 |
| 1928, 1964 Vatandaşlık Kanunları..... | 234 |
| Vatandaşlıktan Atılanlar ve Malların Tasfiyesi..... | 240 |
| Emval-i Metruke Kanunları ve Bugünkü Durum..... | 243 |
| Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 1983 ve 2001 Genelgeleri..... | 247 |
| Derin Korku: Tapu Kayıtları..... | 249 |
| Sonsöz..... | 253 |

| | |
|------------------|-----|
| KAYNAKÇA..... | 257 |
| YER DİZİNİ..... | 267 |
| İSİM DİZİNİ..... | 271 |